Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY
AA 000 906 290 2

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM 1921

Digitized by Google

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

skingrat det stora mysterium, av vilket bland andra teosoferna gjort ett nummer, som i ovederhäftighet söker sin like.

De sista avdelningarna av den digra boken behandla hemresan. Expeditionen for via Pitcairn, Tahiti och Hawaii till San Francisco, där Mrs. R. lämnade densamma för att taga närmaste väg hem. Hennes make förde »Mana» genom Panamákanalen till England och har skrivit slutkapitlen. De äro synnerligen väl och roligt skrivna, och man fäster sig särskilt vid den äventyrsdoftande skildringen av Socorro-ön. Pitcairn och Socorro äro kapitel, som i en vardaglig resebok skulle utgöra de stora numren, men här alldeles träda i bakgrunden.

Verket är utomordentligt rikt och framför allt väl illustrerat med fotografier, teckningar, diagram och kartor. Det representerar naturligtvis blott den del av resultaten, som kunnat läggas fram för den stora publiken. Hemma hos makarna R. har jag sett originalmaterialet av opublicerade bilder, mätningsritningar o. s. v. Utgivandet av denna mera strängt vetenskapliga del har ställts på framtiden; för några månader sedan sade Påskös utforskare åter farväl till England och återvände till Söderhavet för fortsatta studier i dess västra delar. Och det är icke omöjligt, att de därstädes finna nyckeln till ännu någon av Påskös gåtor.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

levat till våra dagar, men befinner sig nu i utdöende. Intet enda genuint föremål finnes numera kvar på ön.

Kommer så den stora frågan om folkets och den egendomliga kulturens uppkomst. Traditionen berättar med stor bestämdhet, att ön befolkats genom tvenne olika immigrationer västerifrån: först kommo mörka män, sedan ljusa, m. a. o. först melanesier, sedan polynesier. Visserligen brukar folket kort och gott kallas polynesiskt, och språket tillhör den polynesiska gruppen, men redan i sitt yttre förråda Påsköborna genom den högst växlande hudfärgen, att de äro en blandras. Traditionen vill också veta, att den andra invasionen undanträngde den första, så att det melanesiska elementet slutligen i öns östliga del bildade en grupp av klaner. Häri ses ock förklaringen till de ständiga krigen. Miru-klanen var bekant för sin ljusa hudfärg: en miru fick icke gifta sig utanför sin stam. De nu levande påsköiterna veta i många fall bestämt, om föräldrar, farföräldrar o. s. v. tillhört en mörk eller ljus typ. Härtill kommer, att det hembragta osteologiska materialet visar såväl polynesiska som melanesiska skallar. När de första invandrarna kommo, vet ingen, gissningsvis har på grunder, som här ej kunna anföras, satts c. år 1400. Vad kulturen beträffar, så finnas likheter med Polynesien, men den ytterst viktiga och i hela levnadssättet djupt ingripande fågelkulten är av melanesiskt ursprung; så bära reliefbilderna af fågelmänniskor huvud av den på Salomonsöarna helighållna fregattfågeln och icke av den ställföreträdare, som kanoniserats på Påskön.

Någon direkt motsvarighet till jättestatyerna finnes icke, men det är ju rätt naturligt att immigranterna, som säkerligen kände träskulpturen, vid fyndet av den lätt bearbetade tuffen vände sin håg till denna. Och resorna över Stilla havet till Påskön voro naturligtvis så pass enastående företag, att man väl utan överdrift kan påstå, att öns kultur efter immigrationen utvecklades i fullständig isolering, varför man ju icke behöver vänta sig motsvarighet på andra håll till alla dess yttringar. Som minnesmärkena vid upptäckandet år 1722 voro i gott stånd och ett visst välstånd rådde, medan 50 år senare mycket var raserat och fattigdomen påfallande, torde man med Mrs. R. kunna draga den slutsatsen, att »statykulturen» upphört i mitten på 1700-talet. Det finns många stoder som kunna vara tillverkade så sent. Allt tal om att den nuvarande befolkningen ej skulle ha något med det mystiska folk att skaffa, som byggde ahus och höggo stoder, är fåfängt: intet tvivel, att samma folk ännu lever på ön. Detta var en av kärnpunkterna i undersökningen, som definitivt

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Fig. 4. Stenbrott uppe i branten å Rano Raraku. På rygg liggande, ännu ej fullbordad staty (ej löshuggen från berget), en av de största på platsen, 16 meter lång.

C. Skottsberg fot.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

slut — var ännu så starkt hos de äldsta, att förf. lyckades hopbringa talrika värdefulla uppgifter. Vad som framför allt utmärkte Miru var deras förhållande till de skrivna tavlorna. Hövdingen var högste tavelchef och mästare i konsten att skriva och tolka; man hade ett slags skola, där »professorer» för övriga klaner utbildades. Som bekant höra de små trätavlorna med skrift till det märkligaste i öns kultur, särskilt som de synas vara utan motsvarighet i andra delar av Söderhavet. Allra största delen av tavlorna har gått förlorad; det fåtal, som finnes i behåll, hör till några museers största dyrgripar. Försök till tolkning ha redan tvenne gånger blivit gjorda. Expeditionen lyckades ej uppbringa en enda tavla, men medels fotografier av dem som förvaras i British Museum försökte Mrs. R. komma till klarhet över vad de innehållit. Visserligen inhämtade hon mycket rörande deras tillkomst och användning och lämnar en intressant skildring av den stora årliga tavelinspektionen och examen, men tolkningen stod ej att vinna: det var för sent. Att tecknen voro hieroglyfer, bekräftades, ävensom att det fanns mer än ett slags skrift. Den siste kännaren av det s. k. enklare slaget levde ännu, gammal och sjuk, i spetälskekolonien, och genom besök hos honom vunnos några uppslag, men han dog kort därpå. Vissa av tavlorna ha innehållit ett koncentrerat äreminne över en avliden, andra utgjorde förteckningar på dylika minnestavlor. Tecknen ha i många fall haft varierande betydelse, som måst inläras för varje särskilt fall. Ett enda tecken kunde motsvaras av en hel mening, där ordalagen voro en bisak, innehållet huvudsaken.

Betydligt större framgång hade man vid utforskandet av den viktiga fågelkulten, åt vilken boken ägnar ett längre kapitel, innehållande åtskilligt nytt. Som bekant slutade fågelprocessionen vid foten av statyberget, och Mrs R. har antagit, att de där uppställda bildstoderna föreställa s. k. fågelmän, d. v. s. vinnarna i den årliga tävlan, som bestod i att med det första ägget av den heliga fågeln simma från häckningsplatsen på klippan Motu Nui till foten av den största vulkanen Rano Kao, klättra upp för dess vägg och avlämna ägget oskadat. De märkliga grottmålningarna på Motu Nui och i Orongobyn liksom ock relieferna på klipporna kring den senare ha underkastats kritisk granskning, som lett till nya upptäckter.

Medan stenskulpturerna i form av jättestatyer tillhöra det förgångna, ja i så hög grad, att befolkningen har ringa eller ingen aning om deras tillkomst och betydelse, har konsten att skära bilder i trä fort-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Fig. 3. Grupp av stoder å sydsluttningen av Rano Raraku.

C. Skottsberg fot.

Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

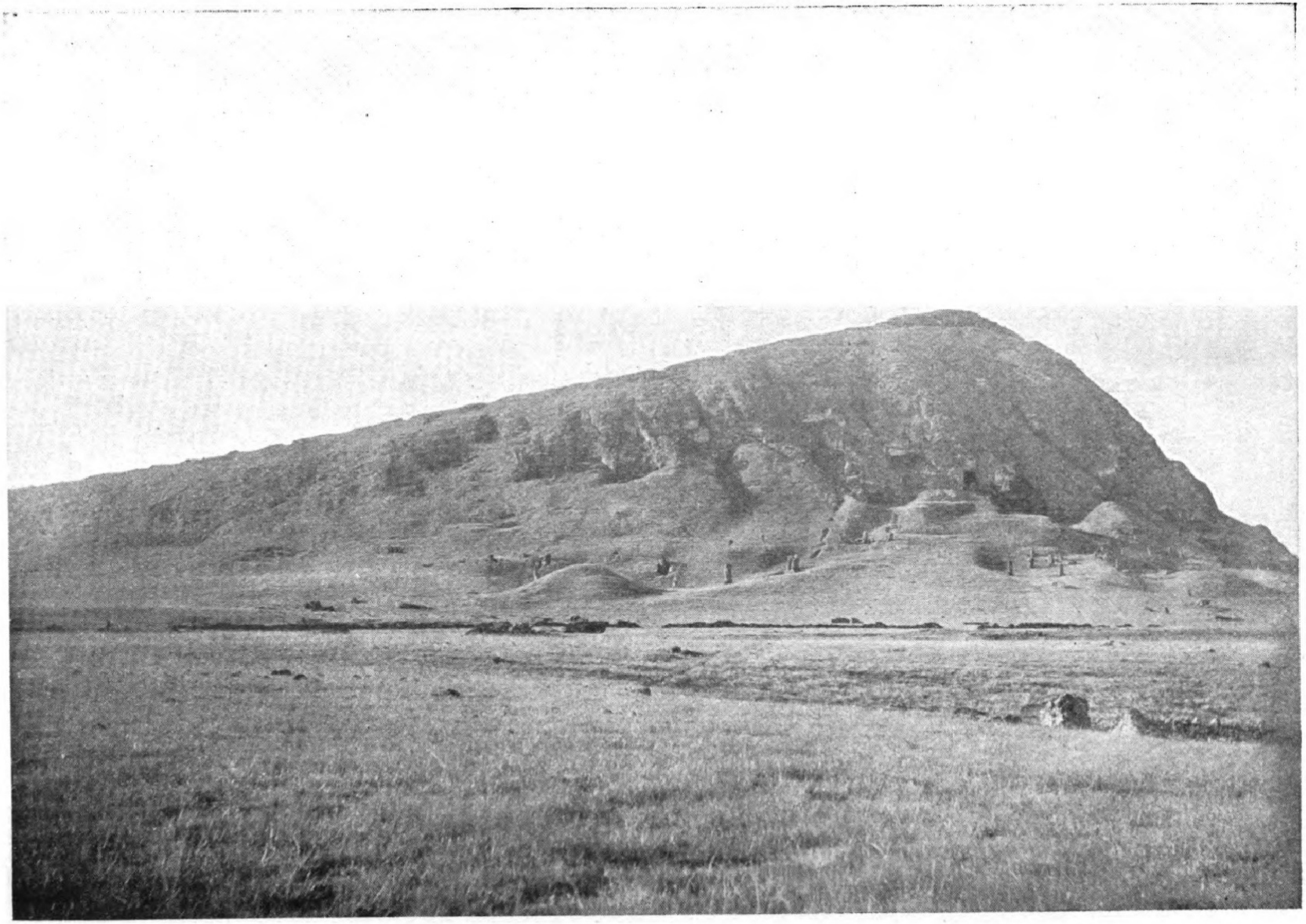

Fig. 2. Kratern Rano Raraku, det s. k. statyberget. Talrika stoder synliga å nedre sluttningen.

C. Skottsberg fot

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

tålamod från Mrs. R:s sida och stora svårigheter, ej minst språkliga, måste övervinnas, ty språket är nu en blandning av Tahiti- och Påsköspråk, och man måste lära sig behärska båda. Resultatet har emellertid blivit skäligen gott, och nya detaljerade fakta angående boningshus, kläder, tatuering, föda, levnadsvanor etc. kommo i dagen. Befolkningen, som nu räknar c. 300 personer, av vilka åtskilliga halfkast, har ju av tidigare resenärer under 1700-talet uppskattats till flera tusen; andra ha ansett dylika tal mycket överdrivna. Men en beräkning visar, att ön, medan densamma var i hög kultur, säkerligen kunde livnära minst 5,000 personer. Folket var delat i tio klaner, vilka bebodde var sin del av ön, ehuru gränserna i flera fall synas ha varit vaga. Mrs. R. meddelar en karta över klanernas områden. Ännu känner varje individ namnet på den klan han tillhör, ehuru som bekant allt folket sedan många år bor tillsammans i en enda by. Klanerna voro fördelade på två grupper, en västlig och en östlig, och mellan dessa grupper rådde så gott som permanent krigstillstånd, vilket visst icke uteslöt småkrig mellan enskilda klaner eller mellan familjer av samma klan. Man synes med friskt mod ha ätit upp varandra, och kannibalismen har säkert mycket sent kommit ur bruk.

Polygami rådde, och ingåendet av äktenskap skedde utan ceremonier. Så mycket mera invecklade voro förhållandena vid dödsfall, som celebrerades med våldsamt festande: man synes f. ö. ej ha försummat något tillfälle att ställa till kalas.

Religion i den betydelse ordet har hos oss torde man knappast kunna tala om. Man trodde på snart sagt oräkneliga andar i djur- och människohamn, mest onda; dels voro de närmast gudomligheter, dels de avlidnes spöken. En mängd sägner om dylika äro kända; flera synas stå betydligt över t. ex. flertalet tropisk-amerikanska sagor (jfr Ignacio Vives Solar, f. d. magistratsperson och skollärare på Påskön, som 1920 utgav en samling sagor under titeln »Rapa Nui. Cuentos pascuenses»).

Något statsskick fanns ej ens i gamla tider; icke ens varje klan hade någon bestämd hövding, ännu mindre fanns någon av hela eller en större del av ön erkänd myndighet. Dock intog Miru-klanen en viss, egendomlig särställning. Medlemmarna av denna ansågos i vissa hänseenden förmer än andra, och i spetsen för denna klan stod en hövding eller kung, vars ämbete gick i arv från far till son. Minnet av den siste storhövdingen och hans tid — på vilken den sorgligt ryktbara peruvianska slavraiden 1862 gjorde ett brått och hemskt

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

loppet vid uthuggandet, den finare bearbetningen, nedforslingen från de högt uppe i branterna belägna stenbrotten och resandet vid vulkanens fot kunde rekonstrueras. Däremot är problemet om transporten av de många ton vägande kolosserna, vilka förts över hela ön till de i regel invid havet, ej sällan rätt otillgängligt belägna gravplatserna, fortfarande olöst. Undertecknad har nyligen haft anledning att på annat ställe diskutera denna fråga. De stenverktyg, som bildhuggarna använt, hittas fortfarande i stenbrotten.

Ett rätt stort antal statyer ligga till synes oregelbundet utströdda över ön. Man hade tidigare antagit, att de varit på väg från berget till någon ahu, men av en eller annan anledning blivit liggande på halva vägen. Men Mrs. R. har påvisat, att trenne gamla vägar lett från Rano Raraku till kusten och att utefter dessa huvudgator statyer stått uppställda på linje. De pass, genom vilka vägarna över kullarnas kedjor nådde kusten, äro markerade av var sin staty. Huruvida dessa representerat vissa personer, är omöjligt att säga; att så varit fallet med gravmonumenten är väl säkert, trots att utförandet är schablonmässigt. Flera stoder bära sålunda ännu namn.

Åtskilligt har skrivits om den förmodade orsaken till att alla ahustoder äro kullkastade, och ännu i dag ser man teorien om en våldsam jordstöt framförd. Mrs. R. har slutgiltigt visat, att statyerna småningom vräkts omkull under de många inbördesstriderna, samt att, medan flertalet redan före 1774 raserats, kullstörtandet av den sista, som ännu utpekas av befolkningen, ägde rum på 1830-talet och utgjorde en hämndeakt mot ägarna av vederbörande ahu.

Den egendomliga hatten eller kronan av röd lava, som prydde nämnda statyer, har även ingående studerats, varvid det visar sig, att icke ens uppgifterna om dessa, som man skulle tycka lätt beskrivbara föremål varit riktiga.

Påskökulturen i förkristen tid. Efter en kritisk redogörelse för tidigare iakttagelser lämnar Mrs. R. en översikt av de resultat till vilka hon och hennes man genom förnyad undersökning av de över hela ön spridda lämningarna av bostäder, förrådsrum, hönshus, gränsmärken etc., samt genom systematiskt utfrågande av folket, kommit. Den senare källan visade sig lyckligtvis mera givande än man vågat hoppas, men samtidigt anmärker förf.: »it was even more difficult to collect facts from brains than out of stones».

Undersökningen gjordes i elfte timmen: endast ett fåtal gamla personer kunde erinra sig något om hur livet gestaltade sig vid missionärernas ankomst i början av 60-talet. Det har fordrats ett oändligt

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

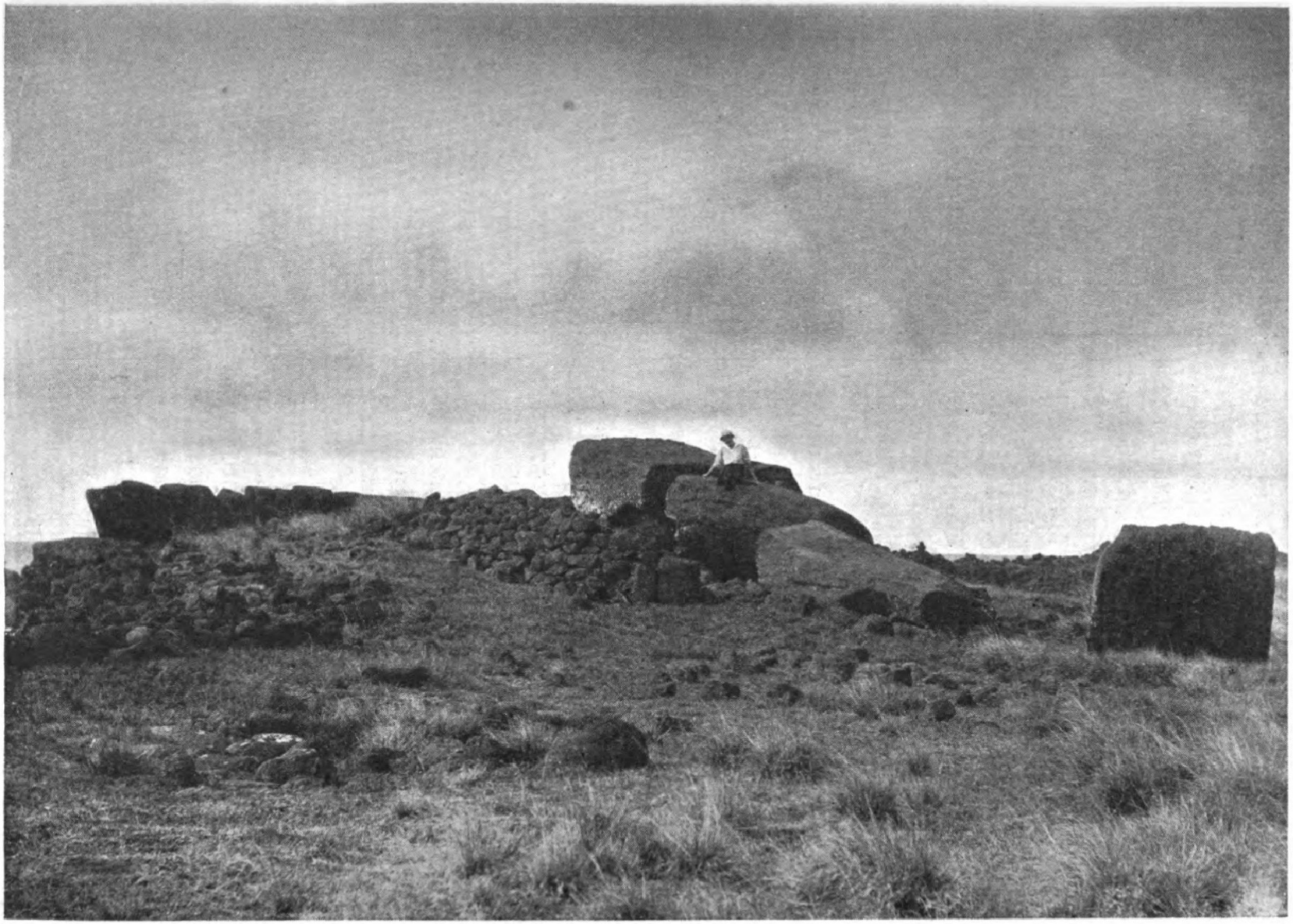

Fig. 1. Väl bibehållen *ahu* å nordkusten; mittpartiet, sett från landsidan, med fallen staty samt hatten längst till höger.

C. Skottsberg fot.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

forskningsarbete. Den bästa överblicken över resultaten få vi genom att följa reseskildringens olika kapitel.

Förhistoriska minnesmärken. Bland dessa intaga de s. k. terrasserna, av infödingarna benämnda *ahu*, ett av de främsta rummen. Deras natur av mausoleer var bekant, men f. ö. var vår kunskap om dessa väldiga byggnadsverk högst ofullständig. Antalet existerande ahus är ungefär 260; samtliga blevo nu uppmätta och beskrivna, och deras närmare struktur, som hos den mest berömda typen, där statyerna stodo uppställda, är ganska invecklad, klarlades. Ingen enda ahu är alldeles orubbad, i bästa fall äro statyerna kullvräkta, men ofta har byggnaden delvis raserats och stenen använts för nya ändamål. I åtskilliga fall visade det sig, att en ombyggnad företagits av infödingarna, resulterande i en halv pyramid med nya gravvalv: bevisligen finnas emellertid också ursprungliga ahus av denna typ, som stått modell till rekonstruktionerna. Som pyramidtypen vittnar om mindre omsorg och skicklighet och ej burit bildstoder, är den kanske av yngre datum. Av stort intresse var upptäckten, att enstaka ahus använts i så sen tid, att de äldsta nu levande infödingarna i första hand hört talas därom, ja att deras närmaste förfäder själva varit vittne till begravningarna och deltagit i gravöl på urgammalt manér. Mrs. R. kunde på basis av beskrivningar och på av infödingar utförda modeller rekonstruera gravskicket. Insvept i tapaskynken (tapa = *Broussonetia papyrifera*, »pappersmullbärsträdet») och i en i livstiden använd madrass av säv utställdes liket på vederbörande ahu, på en för ändamålet konstruerad träbår. Anhöriga höllo vakt; under sorgetiden, som stundom räckte ett par år, var det förbjudet att fiska, uppgöra eld m. m. i närheten. Skelettdelarna blevo antingen liggande där de voro eller hopsamlades och inlades i gravvalv.

Ett utomordentligt intresse erbjuda de berömda jättestatyerna. Trots de ej få avbildningar och beskrivningar, som tidigare sett dagen, ha de först genom den engelska expeditionen blivit ordentligt kända till ursprung och utseende. Sålunda ägnades mycken tid åt undersökningen av vulkanen Rano Raraku, varifrån så gott som alla stoderna, man må sedan finna dem å de mest skilda ställen på ön, härstamma. Varje fläck av berget undersöktes, och dagligen gjordes nya upptäckter. Stenbrotten uppmättes och kartlades, ja varenda staty i bergets närhet inlades på kartan. Genom utgrävning av åtskilliga, som småningom blivit delvis begravna i nedspolat material och därigenom också bättre bevarats, gjordes detaljfynd av stor vikt. För-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

GN
671
E2
S5

Den engelska expeditionen till Påskön 1913—16.

Av **Carl Skottsberg.**

Mrs. K. SCORESBY ROUTLEDGE: *The Mystery of Easter Island.* The story of an expedition. London 1919; 2. uppl. 1920.

En gång för många år sedan hade Svenska sällskapet för antropologi och geografi sin uppmärksamhet riktad på den avlägsna Påskön. I ett föredrag och sedermera i en förträfflig uppsats i Ymer (1883) sammanfattade HJALMAR STOLPE vår dåtida kännedom om denna märkliga plats, som han under Vanadisfärden ämnade besöka. Han förutsåg, att betydande upptäckter väntade den förste skolade forskare, som tog itu med saken. Mycket lär han ha hoppats, och att hoppet sveks, att han aldrig fick skåda den ön, säges han ha haft svårt att glömma. Ej heller fick han uppleva, att någon annan hemförde segern. Väl fortsatte tillfälliga besökare att samla etnografiska föremål, men ingen trädde problemen in på livet, och myterna om folket och om de ryktbara jättestatyerna skingrades icke. Först nu äro problemen i huvudsak lösta och frågorna ha fått svar, om också ännu åtskilligt skulle återstå att göra. Det mesta av detta blir väl aldrig gjort. Det är för sent.

Den 25 mars 1913 lämnade den lilla nybyggda och förträffligt utrustade jakten »Mana» England, destinerad till Påskön och med Mrs. och Mr. ROUTLEDGE ombord. Faktorernas ordning är riktig, Mrs. R. var själen i företaget, hennes man snarast assistent. Det är också Mrs. R., som står som författare till den digra och ofantligt intressanta boken.

Första avdelningen behandlar utresan via Magellans sund och Juan Fernandez; den behöver icke här bli föremål för behandling. Skriven med gott humör och icke ringa fyndighet erbjuder även denna del en angenäm läsning, men givetvis intet nytt av vetenskapligt intresse. Ett år efter avfärden, således i mars 1914, ankrade »Mana» i Cook's Bay vid Påskön; och först den 18 aug. 1915 sade expeditionen farväl till ön och kunde då se tillbaka på inemot halvtannat års träget

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

THE UNIVERSITY LIBRARY
UNIVERSITY OF CALIFORNIA SAN DIEGO
LA JOLLA, CALIFORNIA

Från Författaren.

DEN ENGELSKA EXPEDITIONEN TILL PÅSKÖN 1913—16

AV

CARL SKOTTSBERG

UR YMER, TIDSKRIFT UTGIVEN AV SVENSKA SÄLLSKAPET FÖR ANTROPOLOGI OCH GEOGRAFI
ÅRG. 1921. H. 2.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA

LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA
SAN DIEGO

Digitized by Google

THE UNIVERSITY LIBRARY
UNIVERSITY OF CALIFORNIA SAN DIEGO
LA JOLLA, CALIFORNIA

Från Författaren

DEN ENGELSKA EXPEDITIONEN TILL PÅSKÖN 1913—16

AV

CARL SKOTTSBERG

UR YMER, TIDSKRIFT UTGIVEN AV SVENSKA SÄLLSKAPET FÖR ANTROPOLOGI OCH GEOGRAFI
ÅRG. 1921. H. 2.

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA
SAN DIEGO

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF CALIFORNIA

GN
671
E2
S5

SKOTTSBERG — DEN ENGELSKA EXPEDITIONEN TILL PÅSKÖN 1913-16

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY
AA000906290 2

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF CALIFORNIA